

นิพนธ์ต้นฉบับ

มูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่าในป่าชุมชนบ้านเขาเขียว ตำบลหัวเขา
อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี

Use Value of Non-timber Forest Products at
Khao Khew Community Forest, Hua Khao Sub district,
Doem Bang Nang Buat District, Suphan Buri Province

เจนจิรา พวงมาลี
สันติ สุขสะอาด*

Janejira Puangmalee
Santi Suksard*

คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จตุจักร กรุงเทพฯ 10900
Faculty of Forestry, Kasetsart University, Chatuchak, Bangkok, 10900 Thailand

*Corresponding Author, E-mail: fforsss@ku.ac.th

รับต้นฉบับ 13 มีนาคม 2556

รับลงพิมพ์ 10 พฤษภาคม 2556

ABSTRACT

The objective of this study were to determine socio-economic condition, use and use value of non-timber forest products at Khao Khew community forest. Data for the study was gathered by using the designed questionnaires interviewed 36 respondents. The using statistical analysis methods including percent, mean, minimum and maximum.

Results of the study indicated that the most respondents were female with their average age of 45.25 years and primary school was their educational level, the average number of household members 4.50, no social position. Agriculture was their main occupation and their subsidiary occupation was non-timber forest products collection. The average annual household income and expenditure were 204,056 baht and 151,905 baht, respectively. The average size of land holding was 1.95 rais. The most respondents haven't been participated in conservation activities and received the relevant information about forest community. They dependency on 9 types of non-timber forest products namely, firewood, bamboo, bamboo shoot, wild fruit, edible plant, mushroom, edible tuber, edible insect and medicinal plant. The total use value, net use value and average net use value of the collected non-timber forest products per household were 601,163.50, 395,981.90 and 10,971.71 baht, respectively. Only, *Thyrsostachys siamensis* Gamble shoot production was value added in household industry with a total demand of 650 kg./annum

Keywords: use value, non-timber forest products, community forest

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การใช้ประโยชน์ และมูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่า ของราษฎรในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านเขาเขียว โดยใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลของราษฎรที่อยู่ในบริเวณป่าชุมชนบ้านเขาเขียว จำนวน 36 ครัวเรือน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าสถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าต่ำสุด และค่าสูงสุด

ผลการศึกษา พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 45.25 ปี ราษฎรส่วนใหญ่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษา มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.50 คน ไม่มีตำแหน่งทางสังคม ราษฎรส่วนใหญ่มีอาชีพหลักทำนา และเก็บของป่าเป็นอาชีพรอง ราษฎรมีรายได้ เฉลี่ย 204,056 บาท และรายจ่ายเฉลี่ย 151,908 บาท มีที่ดินถือครองเฉลี่ย 1.95 ไร่ ราษฎรส่วนใหญ่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ แต่ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน ของป่าที่ราษฎรเก็บหาไม้ 9 ชนิด ได้แก่ ไม้พิน ไม้ไผ่ หน่อไม้ ผลไม้ป่า พืชผักป่า เห็ด พืชกินหัว แมลงและผลผลิตจากแมลง และสมุนไพร มีมูลค่าการใช้ประโยชน์รวม 601,163.50 บาท มีมูลค่าการใช้ประโยชน์สุทธิ 395,981.90 บาท และมีมูลค่าสุทธิเฉลี่ย 10,971.71 บาท/ครัวเรือน มีการใช้หน่อไม้ไผ่รวกจากป่าชุมชน เป็นวัตถุดิบในการแปรรูปทำเป็นอุตสาหกรรมภายในครัวเรือน มีปริมาณทั้งหมด 650 กิโลกรัม/ปี

คำสำคัญ: มูลค่าการใช้ประโยชน์ ของป่า ป่าชุมชน

คำนำ

ของป่ามีบทบาทสำคัญ ต่อการครองชีพของราษฎรในชุมชนชนบท และราษฎรที่อาศัยอยู่ในป่าหรือรอบๆ ป่า และเศรษฐกิจในภาพรวมของประเทศ เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศที่อยู่ในเขตร้อนชื้น จึงมีความหลากหลายทางชีวภาพจากผลผลิตของป่าสูง ผลผลิตของป่าจึงมีบทบาทมาเป็นเวลานานร้อยปี แต่ก็มีผลผลิตของป่าเพียงไม่กี่ชนิดที่สามารถนำมาขายพันธุ์ และพัฒนาให้เข้าสู่ภาคอุตสาหกรรม และยังมีอีกหลายชนิดที่ไม่ได้รับความสนใจ ประกอบกับการสูญเสียความสมดุลของสภาพแวดล้อม ผลผลิตของป่าเป็นทางเลือกที่สำคัญอีกทางหนึ่งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (วนิดา, 2539)

ป่าชุมชนบ้านเขาเขียว หมู่ที่ 9 ตำบลหัวเขา อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นป่าเบญจพรรณ ไม้ที่พบ เช่น ตะแบก ประดู่ เลียบฯ ได้รับการอนุมัติโครงการตั้งเป็นป่าชุมชน เมื่อปี พ.ศ. 2547 มีพื้นที่จำนวน 266 ไร่ (สำนักจัดการป่าชุมชน, 2553) เนื่องจากป่าชุมชนบ้านเขาเขียวมีของป่าที่หลากหลาย

และราษฎรมีการนำของป่ามาใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ ได้แก่ การนำมาใช้เป็นอาหาร ยารักษาโรค และเชื้อเพลิง ของป่าที่นำมาใช้ประโยชน์ เช่น ไม้พิน เห็ด หน่อไม้ และสมุนไพร เป็นต้น เพื่อใช้สอยในครัวเรือน และเป็นแหล่งรายได้เสริม ผู้วิจัยมีความสนใจในการใช้ประโยชน์ของป่า และการหามูลค่าการใช้ประโยชน์จากของป่า โดยวิธีการทางเศรษฐศาสตร์ ตลอดจนการแปรรูปของป่าของราษฎร เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับของป่า เพื่อสะท้อนให้ราษฎรได้เห็นคุณค่าของป่า และตระหนักถึงความสำคัญของป่าชุมชน

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม การใช้ประโยชน์ และมูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่า ของราษฎรในพื้นที่ป่าชุมชนบ้านเขาเขียว

อุปกรณ์และวิธีการ

อุปกรณ์ที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ อุปกรณ์เครื่องเขียน เครื่องคอมพิวเตอร์ และกล้องถ่ายรูป

การศึกษาสภาพทั่วไปทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

สำรวจครัวเรือนราษฎร โดยสร้างแบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 1 สำหรับการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของราษฎร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม อาชีพหลัก อาชีพรอง รายได้ รายจ่าย สภาพทางการเงิน การถือครองที่ดิน การเข้าร่วมเป็นสมาชิกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การได้รับข่าวสารหรือกิจกรรมเกี่ยวกับป่าชุมชน และการเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานที่เกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้

ความเชื่อถือในบทบาทของคณะกรรมการป่าชุมชนของราษฎร โดยจะให้คะแนน คือ ถ้าตอบว่า “ใช่” จะให้คะแนนเป็น 1 และ ถ้าตอบว่า “ไม่ใช่” จะให้คะแนนเป็น 0 แล้วนำมาหาค่าเฉลี่ย ถ้าคะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ยแสดงว่าราษฎรมีความเชื่อถือในบทบาทของคณะกรรมการป่าชุมชนสูง และคะแนนความเชื่อถือในบทบาทของคณะกรรมการป่าชุมชนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยแสดงว่าราษฎรมีความเชื่อถือในบทบาทของคณะกรรมการป่าชุมชนต่ำ

ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนของราษฎร โดยจะให้คะแนน คือ ถ้าตอบว่า “ใช่” จะให้คะแนนเป็น 1 และ ถ้าตอบว่า “ไม่ใช่” จะให้คะแนนเป็น 0 แล้วนำมาหาค่าเฉลี่ย ถ้าคะแนนสูงกว่าค่าเฉลี่ยแสดงว่าราษฎรมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนสูง และคะแนนความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนต่ำกว่าค่าเฉลี่ยแสดงว่าราษฎรมีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนต่ำ

ข้อมูลปริมาณและมูลค่าการใช้ประโยชน์ ได้แก่ ชนิดและปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่า ราคาขายของป่าของราษฎร ค่าเสื่อมอุปกรณ์ในการเก็บหา และค่าเสียโอกาสของราษฎร

การศึกษารูปแบบการแปรรูปของป่า

สำรวจครัวเรือนราษฎร โดยสร้างแบบสัมภาษณ์ ชุดที่ 2 สำหรับการเก็บข้อมูล แบ่ง ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ประกอบการ ได้แก่ ลักษณะกิจการ ระยะเวลาดำเนินการ เงินทุนเริ่มต้น ของป่าที่นำมาใช้แปรรูป ปริมาณความต้องการของป่า และข้อมูลการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์

ราษฎรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ คือ ราษฎรชุมชนบ้านเขาเขียว จำนวน 54 ครัวเรือน (องค์การบริหารส่วนตำบลหัวเขา อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี, 2554) คำนวณหาจำนวนครัวเรือนตัวอย่างที่เหมาะสม โดยใช้สูตรของเครซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 48 ครัวเรือน แต่จากการสำรวจภาคสนาม พบว่ามีราษฎรเพียง 36 ครัวเรือน จึงเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการเก็บทั้งหมด

การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด และค่าต่ำสุด การวิเคราะห์มูลค่าของป่า โดยใช้มูลค่าตลาดในการประเมินค่านี้ โดยใช้ในรูปของ “มูลค่าสุทธิ” มาประเมินค่าโดยนำมูลค่าของทรัพยากรที่ใช้หักออกด้วยต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรนั้น และค่าใช้จ่ายในการขาย (ถ้ามี) (สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้ และศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ คณะเศรษฐศาสตร์, 2541) โดยใช้

$$\text{มูลค่าสุทธิจากกร} = \text{มูลค่าของป่าที่หามาได้} - \text{ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นทั้งหมด}$$

ใช้ประโยชน์ของป่า

การวิเคราะห์ข้อมูลการแปรรูปของป่าเพื่อเพิ่มมูลค่า ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลและวิจารณ์

ข้อมูลสภาพเศรษฐกิจและสังคมและอื่นๆ ของราษฎร

จากการศึกษาพบว่า ราษฎรที่ศึกษาเป็น เพศหญิง ร้อยละ 52.78 และเพศชาย ร้อยละ 47.22 มีอายุ 31-40 ปี และ 41-50 ปี มีจำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 30.56 รองลงมาคืออายุ 51-60 ปี อายุมากกว่า 60 ปี และอายุน้อยกว่า 30 ปี คิดเป็นร้อยละ 19.54, 11.11 และ 8.33 ตามลำดับ โดยมีอายุมากที่สุดคือ 74.00 ปี อายุน้อยที่สุดคือ 26.00 ปี และอายุเฉลี่ย 45.25 ปี ระดับการศึกษา พบว่าส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 61.11

รองลงมาคือ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 22.22, 13.89 และ 2.78 ตามลำดับ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน พบว่าส่วนใหญ่จะมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4-6 คน คิดเป็นร้อยละ 55.56 รองลงมา คือ 1-3 คน ตั้งแต่ 7 คน ขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 33.33 และ 11.11 ตามลำดับ โดยมีจำนวนสมาชิกน้อยที่สุด 1 คน มากที่สุด 10 คน และเฉลี่ย 4.50 คน ตำแหน่งทางสังคม พบว่าส่วนใหญ่จะไม่มีตำแหน่งทางสังคม ร้อยละ 72.22 และมีตำแหน่งทางสังคม ร้อยละ 17.78 โดยมีตำแหน่งเป็น คณะกรรมการป่าชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และองค์การบริหารส่วนตำบล อาชีพหลัก พบว่า มีอาชีพหลักทำนา คิดเป็นร้อยละ 38.89 รองลงมา คือ อาชีพรับจ้าง ค่าขายกับแม่บ้านและอื่นๆ (เลี้ยงเป็ด พนักงานชลประทาน และพนักงานบริษัท) จำนวนเท่ากัน และพนักงานชลประทานกับพนักงานบริษัท จำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 36.11 และ 8.33 ตามลำดับ อาชีพรอง พบว่า มีอาชีพรอง ร้อยละ 55.56 ได้แก่ เก็บหาของป่า และเก็บของเก่า รวมทั้งรับซื้อของป่า มีจำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 50.00 และ 2.78 ตามลำดับ และไม่มีอาชีพรอง ร้อยละ 44.44 รายได้รวมทั้งหมดพบว่ามีรายได้ของครัวเรือนต่อปี 100,000 - 200,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 44.45 รองลงมามีรายได้น้อยกว่า 100,000 บาท และมากกว่า 200,000 บาท ขึ้นไป จำนวนเท่ากัน คิดเป็นร้อยละ 33.33 และ 22.22 ตามลำดับ โดยมีรายได้ทั้งหมดมากที่สุด 900,000 บาท น้อยที่สุด 36,000 บาท และเฉลี่ย 204,056 บาท รายจ่าย พบว่ามี รายจ่ายของครัวเรือนทั้งหมดต่อปีน้อยกว่า 100,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 44.44 รองลงมามีรายจ่ายทั้งหมดคือ 100,000 - 200,000 บาท และมากกว่า 200,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 33.33 และ 22.22 ตามลำดับ โดยมีรายจ่ายมากที่สุด 600,000 บาท น้อยที่สุด 36,000 บาท และเฉลี่ย 151,908 บาท สภาวะทางการเงินในครัวเรือน พบว่า ส่วนใหญ่มีหนี้สิน คิดเป็นร้อยละ 69.44 รองลงมา มีเงินออม และมีรายได้พอดีกับรายจ่าย คิดเป็นร้อยละ

16.67 และ 3.89 ตามลำดับ การถือครองที่ดิน พบว่า ส่วนใหญ่มีที่ดินถือครอง ร้อยละ 63.78 และไม่มีที่ดินถือครอง ร้อยละ 36.11 โดยมีที่ดินถือครอง น้อยกว่า 1 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 52.78 รองลงมา มีที่ดินถือครอง 1-10 ไร่ และตั้งแต่ 10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 25.00 และ 5.56 ตามลำดับ โดยมีที่ดินมากที่สุด 20.50 ไร่ และมีที่ดินเฉลี่ย 1.95 ไร่ การเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า ราษฎรส่วนใหญ่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรม คิดเป็นร้อยละ 77.78 และเคยเข้าร่วมกิจกรรม ร้อยละ 22.22 การได้รับข่าวสารหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชนของราษฎร พบว่า ได้รับข่าวสาร มีถึงร้อยละ 88.89 และไม่ได้รับข่าวสาร ร้อยละ 11.11 โดยได้รับข่าวสารจาก คณะกรรมการป่าชุมชน ร้อยละ 33.33 และจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ และผู้ใหญ่บ้าน จำนวนเท่ากัน ร้อยละ 27.78 การได้รับการฝึกอบรมหรือดูงานที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรป่าไม้ พบว่า ส่วนใหญ่ราษฎรไม่ได้รับการฝึกอบรมหรือดูงาน คิดเป็นร้อยละ 86.11 และได้รับการฝึกอบรมหรือดูงาน ร้อยละ 13.89

ความเชื่อถือในบทบาทของคณะกรรมการป่าชุมชน

ความเชื่อถือในบทบาทของคณะกรรมการป่าชุมชน จากการศึกษา พบว่า คำถามจำนวน 10 ข้อ ที่ราษฎรทุกคนเลือกตอบว่ามีความเชื่อถือในบทบาทของคณะกรรมการป่าชุมชนทั้งหมด คือ ข้อ 2 ท่านรู้สึกพอใจกับผลงานของคณะกรรมการป่าชุมชน ข้อ 6 ท่านมีส่วนร่วมในการฟื้นฟู บำรุง ดูแลรักษาป่าชุมชน เพราะได้รับการประชาสัมพันธ์จากคณะกรรมการป่าชุมชน ข้อ 8 คณะกรรมการป่าชุมชนควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการบริหารจัดการ และอนุรักษ์ป่าชุมชน และข้อ 9 คณะกรรมการป่าชุมชนปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรมแก่สมาชิกชุมชนอย่างเสมอภาค และคำถามที่ราษฎรเลือกตอบว่ามีความเชื่อถือในบทบาทของคณะกรรมการป่าชุมชนน้อยที่สุด คือ ข้อ 3 ท่านเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน เพราะคณะกรรมการป่าชุมชนมีความน่าเชื่อถือ คิดเป็นร้อยละ 55.56 โดยมีคะแนนความเชื่อถือ

ในบทบาทของคณะกรรมการป่าชุมชน สูงสุด 10 คะแนน ต่ำสุด 4 คะแนน และเฉลี่ย 7.56 คะแนน และระดับความน่าเชื่อถือในบทบาทของคณะกรรมการป่าชุมชนของราษฎร โดยใช้ค่าเฉลี่ยของคะแนนเป็นตัวแบ่ง ถ้ามีคะแนน ต่ำ และ สูง กว่าค่าเฉลี่ย ค่าความเชื่อถือว่ามีความเชื่อถือในบทบาทของคณะกรรมการป่าชุมชน ต่ำ และ สูง ตามลำดับ จากการศึกษาพบว่าราษฎรมีระดับความเชื่อถือในบทบาทของคณะกรรมการป่าชุมชน สูง และ ต่ำ คิดเป็นร้อยละ 58.33 และ 41.67 ตามลำดับ

ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน

ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน จากการศึกษาพบว่ามีคำถามจำนวน 10 ข้อ ที่ราษฎรตอบถูกต้องทั้งหมด คือ ข้อ 1 ป่าชุมชน คือ ป่าไม้ที่ประชาชนรักษาไว้เพื่อประโยชน์ของชุมชน ข้อ 2 การฟื้นฟูดูแลรักษาป่าชุมชนเป็นการอนุรักษ์ดิน น้ำ และสัตว์ป่าด้วย ข้อ 5 การดูแลรักษาป่าชุมชนที่ได้ผลดี คือ การให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าด้วย ข้อ 7 ราษฎรไม่สามารถนำของป่าที่ไม่ได้รับอนุญาต เช่น น้ำผึ้ง ออกจากป่าชุมชนก่อนได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชน และข้อ 9 ห้ามตัดไม้ และแปรรูปไม้ทุกชนิดในเขตป่าชุมชนก่อนได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการป่าชุมชน และคำถามที่ราษฎรตอบถูกน้อยที่สุด คือ ข้อ 6 ผู้หญิง เด็ก และคนสูงอายุ ไม่ควรมีหน้าที่ในการฟื้นฟูดูแลรักษาป่าชุมชน คิดเป็นร้อยละ 86.11 โดยมีคะแนนความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนสูงสุด 9 คะแนน น้อยที่สุด 5 คะแนน และเฉลี่ย 5.59 คะแนน และระดับความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน โดยใช้ค่าเฉลี่ยของคะแนนเป็นตัวแบ่ง ถ้ามีคะแนน ต่ำ และ สูง กว่าค่าเฉลี่ยถือว่ามีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน สูง และ ต่ำ ตามลำดับ จากการศึกษาพบว่าราษฎรมีระดับความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน สูง และ ต่ำ คิดเป็นร้อยละ 83.33 และ 16.67 ตามลำดับ

ปริมาณและมูลค่าของป่า

ปริมาณการใช้ประโยชน์ของป่าที่ราษฎรเก็บหา มีรายละเอียดดังนี้

1. ไม้พื้น พบว่า ราษฎรมีการเก็บหาไม้พื้นเพียงร้อยละ 22.22 ซึ่งจะมีการเก็บหาตลอดปี โดยเก็บไว้ใช้ในครัวเรือนทั้งหมด ชนิดไม้ที่ใช้ทำพื้น ได้แก่ ไม้มะขามเทศ ไม้สะเดา ไม้สะแก และอื่นๆ ไม้พื้นที่เก็บหาได้มากที่สุด ไม้ได้จำแนกชนิดเป็นปริมาณ 9.60 ลูกบาศก์เมตร รองลงมาคือ ไม้มะขามเทศ 5.04 ลูกบาศก์เมตร ไม้สะเดา 2.60 ลูกบาศก์เมตร ไม้สะแก 1.14 ลูกบาศก์เมตร ไม้มะกอก 0.30 ลูกบาศก์เมตร และ ไม้กระถิน 0.12 ลูกบาศก์เมตร ปริมาณการเก็บหาทั้งหมดเท่ากับ 18.80 ลูกบาศก์เมตร/ปี ราคาลูกบาศก์เมตรละ 900 บาท มีมูลค่าทั้งหมดเท่ากับ 16,920.00 บาท/ปี มูลค่าสุทธิเท่ากับ 5,629.00 บาท และมูลค่าสุทธิต่อครัวเรือนเฉลี่ยเท่ากับ 156.36 บาท/ปี

2. ไม้ไผ่ พบว่า ราษฎรเก็บหาไม้ไผ่ร้อยละ 33.33 โดยใช้ภายในครัวเรือนทั้งหมด มีการเก็บหาตลอดปี ไม้ไผ่ที่เก็บหา 2 ชนิด คือ ไผ่รวก และ ไผ่สีสุก ชนิดไม้ไผ่ที่เก็บได้มากที่สุดคือ ไผ่สีสุก มีจำนวน 236.00 ลำ/ปี และ ไผ่รวก มีจำนวน 37 ลำ/ปี ปริมาณการเก็บหาไม้ไผ่ทั้งหมดเท่ากับ 273.00 ลำ/ปี มีมูลค่าทั้งหมดเท่ากับ 5,090.00 บาท/ปี มูลค่าสุทธิเท่ากับ 3,476.90 บาท/ปี และมูลค่าสุทธิต่อครัวเรือนเฉลี่ย 68.80 บาท/ปี

3. หน่อไม้ พบว่า ราษฎรมีการเก็บหาหน่อไม้ร้อยละ 94.44 โดยบริโภคภายในครัวเรือนและจำหน่ายเป็นรายได้เสริม มีการเก็บหาช่วงเดือน มิถุนายน – ตุลาคม หน่อไม้ที่เก็บหา มี 2 ชนิด คือ หน่อไผ่รวก และหน่อไผ่สีสุก หน่อไม้ที่มีการเก็บมากที่สุดคือ หน่อไม้ไผ่รวก จำนวน 12,893.00 กิโลกรัม/ปี และหน่อไม้ไผ่สีสุก จำนวน 31 กิโลกรัม/ปี ปริมาณหน่อไม้ที่เก็บหาทั้งหมดเท่ากับ 12,924.00 กิโลกรัม/ปี มีมูลค่าทั้งหมดเท่ากับ 194,170.00 บาท/ปี มูลค่าสุทธิเท่ากับ 63,025.80 บาท/ปี และมูลค่าสุทธิต่อครัวเรือนเฉลี่ย 1,750.72 บาท/ปี

4. ผลไม้ป่า พบว่า ราษฎรเก็บหาผลไม้ป่าร้อยละ 25.00 โดยบริโภคภายในครัวเรือนและจำหน่ายเป็นรายได้เสริม มีการเก็บหาตลอดทั้งปี ชนิดของผลไม้ป่าที่เก็บมี 5 ชนิด คือ มะกอก มะกัก มะขามป้อม หานามเหยี่ยว

และขำมะเลียง ผลไม้ป่าที่เก็บหามากที่สุดคือ มะกอก จำนวน 79.00 กิโลกรัม/ปี รองลงมา คือ มะกัก จำนวน 38.00 กิโลกรัม/ปี มะขามป้อม จำนวน 10.00 กิโลกรัม/ปี หนามเหยี่ยว จำนวน 3.70 กิโลกรัม/ปี และขำมะเลียง ป่า จำนวน 0.20 กิโลกรัม/ปี ปริมาณผลไม้ป่าที่เก็บหาทั้งหมดเท่ากับ 130.90 กิโลกรัม/ปี มีมูลค่าทั้งหมดเท่ากับ 2,988.50 บาท/ปี มูลค่าสุทธิเท่ากับ 1,832.20 บาท/ปี และมูลค่าสุทธิต่อครัวเรือนเฉลี่ย 50.20 บาท/ปี

5. พืชผักป่า พบว่า ราษฎรเก็บหาพืชผักป่า ร้อยละ 83.33 โดยบริโภคภายในครัวเรือนและจำหน่าย เป็นรายได้เสริม มีการเก็บหาตลอดทั้งปี ชนิดของพืช ผักป่าที่เก็บหามี 8 ชนิด คือ จี่เหล็ก ย่านาง สะเดา ยอดมะกอก ดอกสลิด ผักเสี้ยน ผักเปราะ และผักอินูน พืชผักป่าที่เก็บมากที่สุดคือ จี่เหล็ก มีปริมาณ 298.50 กิโลกรัม/ปี รองลงมา คือ ย่านาง มีปริมาณ 215.80 กิโลกรัม/ปี สะเดา มีปริมาณ 107.00 กิโลกรัม/ปี ยอดมะกอก มีปริมาณ 41.7 กิโลกรัม/ปี ดอกสลิด มีปริมาณ 24.10 กิโลกรัม/ปี ผักเสี้ยน มีปริมาณ 9.00 กิโลกรัม/ปี ผักเปราะ มีปริมาณ 8.00 กิโลกรัม/ปี และผักอินูน มี ปริมาณ 5.50 กิโลกรัม/ปี ปริมาณพืชผักป่าที่เก็บหา ทั้งหมดเท่ากับ 709.90 กิโลกรัม/ปี มูลค่าทั้งหมดเท่ากับ 33,315.00 บาท/ปี มูลค่าสุทธิเท่ากับ 26,000.40 บาท/ปี และมูลค่าสุทธิต่อครัวเรือนเฉลี่ย 722.23 บาท/ปี

6. เห็ด พบว่า ราษฎรเก็บหาเห็ดร้อยละ 88.90 โดยบริโภคภายในครัวเรือนและจำหน่ายเป็นรายได้เสริม มีการเก็บหาช่วงเดือน สิงหาคม – ตุลาคม ชนิดของ เห็ดที่เก็บหามี 3 ชนิด คือ เห็ดโคน เห็ดรวก และเห็ดเข็ม หรือเห็ดโคนเล็ก เห็ดที่เก็บมากที่สุดคือ เห็ดโคน ปริมาณ 703.10 กิโลกรัม/ปี รองลงมาคือ เห็ดรวก ปริมาณ 28.10 กิโลกรัม/ปี และ เห็ดเข็มหรือเห็ด โคนเล็ก ปริมาณ 10.00 กิโลกรัม/ปี ปริมาณการเก็บหาเห็ดที่เก็บหาทั้งหมดเท่ากับ 741.20 กิโลกรัม/ปี มีมูลค่าทั้งหมดเท่ากับ 285,050.00 บาท/ปี มูลค่าสุทธิเท่ากับ 237,040.20 บาท/ปี และมูลค่า สุทธิต่อครัวเรือนเฉลี่ย 6,584.45 บาท/ปี

7. พืชกินหัว พบว่า ราษฎรเก็บหาพืชกินหัว ร้อยละ 5.56 โดยบริโภคภายในครัวเรือน มีการเก็บหา ช่วงเดือน พฤศจิกายน – พฤษภาคม ชนิดของพืชกินหัว ที่เก็บหา คือ มันนกก ปริมาณมันนกกทั้งหมดเท่ากับ 4.00 กิโลกรัม/ปี มูลค่าทั้งหมดเท่ากับ 400.00 บาท/ปี มูลค่า สุทธิเท่ากับ 200.00 บาท/ปี และมูลค่าสุทธิต่อครัวเรือน เฉลี่ย 5.56 บาท/ปี

8. แมลงและผลผลิตจากแมลง พบว่า ราษฎร เก็บหาแมลงและผลผลิตจากแมลงร้อยละ 11.11 โดย บริโภคภายในครัวเรือนและจำหน่ายเป็นรายได้เสริม เก็บหาตลอดทั้งปี มี 2 ชนิด คือ น้ำผึ้ง และจักจั่น แมลง และผลผลิตจากแมลงที่เก็บมากที่สุดคือ น้ำผึ้ง มีปริมาณ 118 ขวด/ปี และจักจั่น มีปริมาณ 0.30 กิโลกรัม/ปี มูลค่า ทั้งหมดเท่ากับ 29,530.00 บาท/ปี มูลค่าสุทธิเท่ากับ 28,254.40 บาท/ปี และมูลค่าสุทธิต่อครัวเรือนเฉลี่ย 784.84 บาท/ปี

9. สมุนไพร พบว่า ราษฎรเก็บหาสมุนไพร ร้อยละ 50.00 โดยบริโภคภายในครัวเรือนและจำหน่าย เป็นรายได้เสริม มีการเก็บหาตลอดทั้งปี ชนิดของ สมุนไพรที่เก็บมี 3 ชนิด คือ หนอนต้ายาก โทงเทง และต้นงวงช้าง สมุนไพรที่เก็บมากที่สุดคือ หนอนต้ายาก มีปริมาณ 259.00 กิโลกรัม/ปี รองลงมาคือ โทงเทง มี ปริมาณ 80.00 กิโลกรัม/ปี และต้นงวงช้าง มีปริมาณ 76.00 กิโลกรัม/ปี ปริมาณการเก็บหาสมุนไพรที่เก็บ หาทั้งหมดเท่ากับ 415.00 กิโลกรัม/ปี มีมูลค่าทั้งหมด เท่ากับ 33,700.00 บาท/ปี มูลค่าสุทธิเท่ากับ 30,525.00 บาท/ปี และมูลค่าสุทธิต่อครัวเรือนเฉลี่ย 847.92 บาท/ปี

มูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่าทั้งหมดต่อปี เท่ากับ 601,163.50 บาท โดยแบ่งเป็นมูลค่าที่ใช้ในครัวเรือน 450,155.00 บาท/ปี และมูลค่านำไปจำหน่าย 151,008.50 บาท/ปี โดยมีมูลค่าสุทธิต่อปี เท่ากับ 395,981.90 บาท และมูลค่าสุทธิเฉลี่ยต่อครัวเรือน 10,971.71 บาท/ปี (Table 1)

Table 1 Net use value of non-timber forest products collection.

Type of non-timber forest products	Use value (baht/year)			Total expenditure (baht/year)	Net use value (baht/year)	Use value per households (baht/year)
	Cash	Non-cash	Total			
Firewood	-	16,920.00	16,920.00	11,291.00	5,629.00	156.40
Bamboo	-	5,090.00	5,090.00	1,613.10	3,476.90	68.80
Bamboo shoot	132,450.00	61,720.00	194,170.00	131,144.20	63,025.80	1,750.70
Wild fruit	-	2,988.50	2,988.00	1,158.30	1,832.20	50.90
Edible plants	11,355.00	21,960.00	33,315.00	7,314.60	26,000.00	722.23
Mushroom	253,000.00	32,050.00	285,050.00	48,009.80	237,040.20	6,584.50
Edible tuber	-	400.00	400.00	200.00	200.00	5.60
Edible insect	28,750.00	780.00	29,530.00	1,275.60	28,254.40	784.80
Herbs	24,600.00	9,100.00	33,700.00	3,175.00	30,525.00	670.10
Total	450,155.00	151,008.50	601,163.50	205,181.60	395,981.90	10,971.71

การแปรรูปของป่า

จากการศึกษา การเพิ่มมูลค่าของป่าที่เก็บจากป่าชุมชนบ้านเขาเขียวเพื่อการค้า พบว่า มี 1 ครัวเรือนที่ทำการนำหน่อไม้ไผ่รวกเพื่อการค้า โดยทำการแปรรูปเป็น หน่อไม้ไผ่รวกต้ม หน่อไม้ไผ่รวกอัดถุง และหน่อไม้ไผ่รวกคอง โดยเริ่มดำเนินการกิจการเมื่อปี พ.ศ. 2550 เป็นธุรกิจในครัวเรือน โดยไม่มีเงินทุนเริ่มแรก เพราะราษฎรทำการแปรรูปไว้รับประทานก่อนที่จะทำเป็นอุตสาหกรรม มีการเรียนรู้วิธีการแปรรูปมาจากราษฎรหมู่บ้านอื่น โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การแปรรูปหน่อไม้ไผ่รวกต้ม ใช้วัตถุดิบจำนวน 200 กิโลกรัม ราคา 15 บาท/กิโลกรัม เมื่อปอกเปลือกแล้วจะได้หน่อไม้จำนวน 120 กิโลกรัม ซึ่งหน่อไม้ไผ่รวกนี้ราษฎรทำการเก็บหาเองจากป่าชุมชน แรงงานที่ใช้จะเป็นแรงงานภายในครัวเรือน จากนั้นนำหน่อไม้ที่ปอกแล้วมาล้างน้ำให้สะอาด นำมาใส่หม้อหม้อละประมาณ 30 กิโลกรัม ใส่น้ำให้ท่วมหน่อไม้ เก็บใบย่านางมาประมาณ 1 ชีด นำมาล้างแล้วฉีก ใสลงไปต้มพร้อมหน่อไม้ต้มจนหน่อไม้สุก รอให้หน่อไม้ที่ต้มแล้วเย็น ทำการใส่ถุง ถุงละ 1 กิโลกรัม สามารถนำ

ไปใส่ตู้เย็นเก็บไว้รับประทานได้นานหลายเดือน โดยทำการจำหน่ายเองในชุมชน ร้อยละ 20 ของปริมาณที่ผลิตได้ และขายให้กับพ่อค้าคนกลาง ร้อยละ 80 หน่อไม้ไผ่รวกต้มราคาอยู่ที่กิโลกรัมละ 30-40 บาท

2. การแปรรูปหน่อไม้ไผ่รวกอัดถุง ใช้วัตถุดิบจำนวน 200 กิโลกรัม ราคา 15 บาท/กิโลกรัม เมื่อปอกเปลือกแล้วจะได้หน่อไม้จำนวน 120 กิโลกรัม ซึ่งหน่อไม้ไผ่รวกนี้ราษฎรทำการเก็บหาเองจากป่าชุมชน แรงงานที่ใช้จะเป็นแรงงานภายในครัวเรือน จากนั้นนำหน่อไม้ที่ปอกแล้วมาล้างน้ำให้สะอาด บรรจุลงถุงพลาสติกร้อน ถุงละ 1 กิโลกรัม รัดด้วยยาง นำไปนึ่งจนหน่อไม้สุก พอหน่อไม้เย็นให้นำถุงร้อนมาสวมทับถุงที่ใส่หน่อไม้ที่นึ่งแล้วอีกชั้น แล้วนำมาแขวนไว้ในที่ร่มอากาศถ่ายเทสะดวก จะสามารถเก็บไว้รับประทานได้นานประมาณ 1 ปี โดยนำออกจำหน่ายเองในชุมชน ร้อยละ 20 ของปริมาณที่ผลิตได้ และขายให้กับพ่อค้าคนกลาง ร้อยละ 80 หน่อไม้ไผ่รวกอัดถุงราคาอยู่ที่กิโลกรัมละ 30-40 บาท

3. การแปรรูปหน่อไม้ไผ่รวกคอง ใช้วัตถุดิบจำนวน 250 กิโลกรัม ราคา 15 บาท/กิโลกรัม เมื่อปอก

เปลือกแล้วจะได้หน่อไม้จำนวน 165 กิโลกรัมต่อปี ซึ่งหน่อไม้ไผ่รวมนี้ราษฎรทำการเก็บหาเองจากป่าชุมชนแรงงานที่ใช้จะเป็นแรงงานภายในครัวเรือน จากนั้นนำหน่อไม้ที่ปอกแล้วมาล้างน้ำให้สะอาด ทูบให้ نرم (แต่อย่าให้ละเอียด) หรือหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ จากนั้นนำมาแช่น้ำเกลือเป็นเวลา 1 วัน นำหน่อไม้ที่ได้มาอัดใส่ขวดพลาสติกขนาด 0.50 มิลลิลิตร โดยมีเนื้อหน่อไม้ดองประมาณ 3 ซีด แล้วนำน้ำเกลือที่ผ่านการต้มแล้วมากรองใส่ขวด ปิดฝาตั้งไว้ในที่ร่มและอากาศถ่ายเทได้สะดวกสามารถเก็บไว้รับประทานได้ประมาณ 1 ปี โดยทำการจำหน่ายเองในชุมชน ร้อยละ 50 ของปริมาณที่ผลิตได้ และขายให้กับพ่อค้าคนกลางร้อยละ 50 หน่อไม้ไผ่รวมดองราคาอยู่ที่ขวดละ 10-15 บาท

ราษฎรยังขาดความรู้ เกี่ยวกับวิธีการแปรรูปของป่าที่มีอยู่ในชุมชน ที่จะสามารถนำมาแปรรูปได้อีกหลายชนิด และไม่มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาส่งเสริมทางด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านการตลาด ด้านบรรจุภัณฑ์ ให้กับราษฎร

สรุป

จากการศึกษามูลค่าการใช้ประโยชน์ของป่าในป่าชุมชนบ้านเขาเขียว ตำบลหัวเขา อำเภอเดิมบางนางบวช จังหวัดสุพรรณบุรี ทั้งหมด จำนวน 36 ครัวเรือน พบว่าราษฎรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 52.78 มีอายุเฉลี่ย 45.25 ปี มีระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษา ร้อยละ 61.11 ไม่มีตำแหน่งหน้าที่ทางสังคม ร้อยละ 72.22 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน เฉลี่ย 4.50 คน มีอาชีพหลักทำนา ร้อยละ 38.89 มีอาชีพรอง ร้อยละ 55.56 มีรายได้เฉลี่ย 204,056.00 บาทต่อปี และมีรายจ่ายเฉลี่ย 151,908.00 บาทต่อปี ราษฎรส่วนใหญ่มีหนี้สิน ร้อยละ 69.44 มีที่ดินถือครองเฉลี่ย 1.95 ไร่ ราษฎรมีความเชื่อถือในบทบาทของคณะกรรมการป่าชุมชน มีคะแนนเฉลี่ย 7.56 คะแนน มีความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชน โดยคะแนนเฉลี่ย 5.59 ราษฎร

ส่วนใหญ่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ร้อยละ 77.78 แต่ได้รับข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน ร้อยละ 88.89 และไม่ได้รับการฝึกอบรมหรือดูงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลป่าชุมชน ร้อยละ 86.11

ปริมาณของป่าที่ราษฎรเก็บหาในรอบปี พบว่ามีการเก็บหา ไม้พิน เป็นจำนวน 18.8 ลบ.ม. ไม้ไผ่จำนวน 273 ลำ หน่อไม้ จำนวน 12,924.00 กิโลกรัม ผลไม้ป่า จำนวน 130.90 กิโลกรัม พืชผักป่า จำนวน 709.90 กิโลกรัม เห็ด จำนวน 741.20 กิโลกรัม พืชกินหัว จำนวน 4 กิโลกรัม แมลงและผลผลิตจากแมลง มีปริมาณน้ำผึ้ง จำนวน 118 ขวด จักจั่น จำนวน 0.30 กิโลกรัม สมุนไพร จำนวน 415 กิโลกรัม โดยมูลค่าของป่าที่ราษฎรเก็บหาทั้งหมดมีมูลค่าเท่ากับ 601,163.50 บาท/ปี มีค่าใช้จ่ายทั้งหมดจากการเก็บหาของป่าเท่ากับ 205,181.60 บาท/ปี มูลค่าสุทธิจากการใช้ประโยชน์ของป่าเท่ากับ 385,981.90 บาท/ปี และมีมูลค่าสุทธิต่อครัวเรือนเฉลี่ย 10,971.90 บาท/ปี

มีการแปรรูปหน่อไม้เพื่อเพิ่มมูลค่า เป็นอุตสาหกรรมภายในครัวเรือน มีการแปรรูป 3 รูปแบบ คือ 1) หน่อไม้ไผ่รวกต้ม มีปริมาณการแปรรูป 120 กิโลกรัม/ปี 2) หน่อไม้ไผ่รวกอัดดูง มีปริมาณการแปรรูป 120 กิโลกรัม/ปี และ 3) หน่อไม้ไผ่รวกดอง มีปริมาณการแปรรูป 165 กิโลกรัม/ปี

จากการศึกษาพบว่า ราษฎรเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพียงร้อยละ 22.22 และขาดความรู้ด้านการแปรรูปของป่า ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดกิจกรรมหรือการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้ราษฎรได้เข้าร่วมกิจกรรมตลอดจนจัดให้มีการสอนหรือฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับการแปรรูปของป่าเพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับของป่าและเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับราษฎรในชุมชน

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

วนิดา สุบรรณเสณี. 2539. **ของป่าในประเทศไทย**. ส่วนวิจัยและพัฒนาผลผลิตป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.

สำนักจัดการป่าชุมชน. 2553. **ข้อมูลโครงการ ป่าชุมชนบ้านเขาเขียว ปี 2553**. แหล่งที่มา: http://web2.forest.go.th/community_extension/datapermit/vill_detail/project_detail.asp?prj_code=%277202080901%27,2 กันยายน 2554.

สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้ และศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ คณะเศรษฐศาสตร์. 2541. **โครงการประเมินคุณค่าทรัพยากรในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ :**

กรณีศึกษาในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง. สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้ และศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเขา อำเภอดงหลวง จังหวัดสุพรรณบุรี. 2554. **ข้อมูลทั่วไป**. แหล่งที่มา: http://www.huakhao.com/01_khomun.html, 30 สิงหาคม 2554.

Krejcie, R. A. and D. W. Morgan. 1970. Determining Sample Size for Research Activities. **Educational and Psychological Measurement** (30) : 607-610.